

BAKİRE İZİNAMESİ

*Prof. Dr. İsmail ÜNVER**

Yazının başlığı, aşağıda tanıtacağımız ve çevriyazılı metni ile tıpkıbasımını sunacağımız bir evlenme belgesinin başlığıdır. Belgeyi sunmaya geçmeden önce, bu belgeyi nerede bulduğumuzu ve niçin yayımlamak istediğimizi açıklamak gerektiğine inanıyoruz.

Ailemden kalan Arap harfleriyle yazılmış tapu, senet, makbuz vb. evrak arasında "Bakire İzinnamesi" başlıklı resmî bir yazı ile karşılaştım. Bu, annemle babamın nikâhlarının kıyılması konusunda köy imamına hitaben yazılmış bir talimat yazısıydı. Bu kadarıyla sadece beni ve aileyi ilgilendiren belgeyi, medenî kanunun kabulünden önceki evlenme işlemleri hakkında fikir verebilecek bir özellik taşması, başkalarının ellerinde ve eski mahkeme sicillerinde birçok örnek bulmak mümkün olduğu halde, bugüne kadar böyle bir örneğin yayımlanmamış olması yüzünden ilgilenenlere sunmak istedim. Çünkü tarih, sosyoloji, tarihî folklor ve dil alanlarında araştırma yapanların bu tür belgeleri tanımaları yararlı ve gereklidir.

Bu belgede adı geçenleri tanımış, evlenmelerini ve bununla ilgili konuları kendilerinden dinlemiş olmam belgede yazılı olanlarla gerçeklerin karşılaştırılmasına imkân vermektedir. Bu karşılaştırma sonucunda yazanın dikkatsizliğinden kaynaklanan eksik ve hatalı yazılmış yerler belirlenip gösterilmek suretiyle bu tür belgelere ne ölçüde güvenilebileceği hakkında bir fikir vermek de mümkün olacaktır.

Belgenin değişik bilim dalları açısından değerlendirilmesini o dalların uzmanlarına bırakarak, biz burada çevriyazısını vermek, yukarıda değindiğimiz karşılaştırma ve düzeltmeleri yapmak ve bazı söz karşılıklarını sunmakla yetiniyoruz. Metnin çevriyazısı:

* Ankara Üniversitesi D.T.C. Fakültesi Öğretim Üyesi.

(besmele kısaltması)
Bâkire izn-nâmesi

Numro

753

Mehr-i Mü'eccelesi 501 lira-yı 'Osmânî olmak üzere 'aded 5

Mehr-i Mu'accelesi

1500

1500

3000

Bulağ kıyısı imâmı efendi, ba'de's-selâm inhâ olunur ki

Karyenizde sâkine Hâcî Murâd oğlu kerîmesi Rahîme binti Mehmed-nâm bîkr-i bâliğa ve 'âkîlenin mâni '-i şer'îsi ve 'asker-i 'Osmâniyyede nişânlısı yok ise tezevvüce tâlib olan kıyeye mezkûrda sâkin Sâkî oğlu Mehmed bin Muştafâ-nâm kimesneye tesmiye-i mehr idüp kıyeyinin rızâları ve velîlerinin izniyle mahzar-ı şuhûda 'âkd ü nikâh eyleyesiz.

(10 kuruşluk pul üzerinde

11 Nisan 336

tarihi ve okunamayan iki mühür)

Vekîl-i zevc : Şâlih oğlu Ahmed Efendi bin Emîn

Şuhûd : Kulağuzlu İmâm oğlu İsmâ'îl bin Muştafâ 86
(1286)

: Kadîr oğlu (?) Haşîb Ahmed Efendi bin Mehmed Efendi 315 (1315)

Vekîl-i Zevce : Arslan oğlu Hâcî Hâfız Osmân Nûrî Efendi bin Mehmed Efendi

Şuhûd : Karanlı oğlu Ahmed bin 'Ali 77 (1277)

: Emîn Kıvâş-zâde Emîn Efendi bin Mehmed Efendi 86 (1286)

Yukarıda çevriyazısını verdiğimiz metnin başlığındaki "bakire" (bâkire) ve "izinname (izn-nâme)" sözleri, günümüz yazı dilinde

de kullanılan, *Türkçe Sözlük*'te yer alan kelimelerdir¹. Ancak "izinname" için, *Türkçe Sözlük*'te: "1. Bırakma ve çıkarma kâğıdı. 2. Bir nikâhın kıyılması için kadı tarafından verilen izin kâğıdı.", *Kâmûs-ı Türkî*'de: "Ruhsat ve mezuniyet alan bir adama verilen varaka, mezuniyet kâğıdı, icazetnâme, ruhsatnâme."² karşılıkları bulunmaktadır. Redhouse, bu birleşik kelimenin "ruhsat" ve "izin belgesi" anlamındaki genel karşılığı yanında, "evlilik izni" anlamını da veriyor³. Bazı sözlükler ise "izinname" sözünü terim olarak değerlendirmişlerdir. Salâhî, "izn" maddesi içinde "izn-nâme"yi "akd-i nikâh için taraf-ı şer'den verilen kâğıd"⁴ diye tanımlarken, M. Nâcî aynı karşılığı tekrarladıktan sonra: "izn-nâme makâmında ruhsat-nâme veya icâzet-nâme denilmez"⁵ demek suretiyle bu sözün özel bir anlamı bulunduğunu göstermek istemiştir. Pakalın ise bu birleşik söz için biri ilmiye öbürü idarî olmak üzere iki tanım getirmiş; ilmiye terimi olarak: "Nikâh için verilen izin kâğıdı hakkında kullanılır bir tâbirdir...", idarî terim olarak da: "Yapılması izne bağlı olan işler hakkında resmî daireden alınan kâğıtlara da denirdi..." açıklamasını vermiştir⁶.

"İzinname"nin Farsça sözlüklerde bulunmaması bu birleşik sözün sadece Osmanlı idaresince terim olarak kullanıldığını göstermektedir.

Belgede başlığın altında "Mehr-i mu'accele" ve "Mehr-i mü'eccele" terimleri yer alıyor. "Mehr" Kur'ân-ı Kerîm'in getirdiği bir hüküm olup⁷, cinsi, miktarı, zamanı tamamen taraflar arasındaki anlaşmaya bağlı olmak üzere erkeğin kadına ödemek mecburiyetinde bulunduğu meblağdır⁸. Pakalın, "mehr-i mu'accel"i: "evlenme sırasında erkeğin kadına peşin olarak vermesi kararlaştıran mehr hakkında kullanılır bir tâbirdir. Örfümüzde buna ağırlık denilir..."⁹, "mehr-i mü'eccel"i ise: "Evlenme sırasında erkeğin kadına peşin olmayarak sonradan vermeyi taahhüt ettiği mehr hakkında kullanılır

1. *Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu Yayını, Ankara, 1988.

2. Şemseddin Sâmî, *Kâmûs-ı Türkî*, İstanbul 1317.

3. W. Redhouse, *Turkish and English Lexicon* (=Redhouse, Lexicon), İstanbul 1890.

4. M. Salâhî, *Kâmûs-ı Osmânî*, İstanbul 1313.

5. M. Nâcî, *Lugat-i Nâcî*, İstanbul tarihsiz.

6. M.Z. Pakalın, *Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, İstanbul, 1983, (2. bs.) (=Pakalın, *TDI*), C.II.

7. Kur'ân, II/236, 237; IV/4, 25.

8. J. Schacht, "Nikâh", *İslâm Ansiklopedisi*, MEB.

9. Pakalın, *TDI*, C.II.

bir tâbirdir.. Mehr-i mü'accel ölüm veya talâk (boşanma) yahut eşlerden birinin vefatıyla mu'accel olur"¹⁰ diyerek açıklamıştır. Şeyhülislâm Ebussuûd Efendi'nin fetvaları arasında mehrle ilgili olanlar, bu konudaki uygulamaların canlı örnekleridir¹¹.

Belgede açıklanmasını gerekli gördüğümüz söz ya da söz öbekleri:

Bulak karyesi: O tarihlerde Safranbolu'ya, şimdi Karabük'e bağlı köy.

Bıkr-i bâliga ve 'âkile: Akli başında ve bulûğa ermiş kız. Bu ifadenin annemin anlattıklarıyla karşılaştırılması gerekir. O, henüz dört yaşındayken annesinin veremden öldüğünü, yedi yaşındayken de babasının seferberlik (I. dünya savaşı) dolayısıyla askere alınıp geri dönmediğini, evlendiği sırada dedesinin himayesinde, on üç yaşında bir kız olduğunu anlatır ve yöresel söyleyişle "akla bâli" yani "âkile ve bâliga" olmadığını dile getirirdi. Bulûğa ermemiş bir kızın evlendirilmesi şer'an mümkün ise de¹², yukarıdaki belgede "bâliga ve âkile" sıfatlarının gerçeği ifade etmediği görülmektedir.

Mâni-i şer'îsi ve 'asker-i Osmâniyyede nişanlısı yok ise: Nikâhın kıyılabilmesi için şeriata göre engeli olmamak ve evlenecek kızın askerlik yapmakta olan nişanlısı bulunmamak. Kızın durumunda nikâh açısından şeriatın uygun görmediği bir hal¹³ bulunmamasının nikâhı kıyacak imama tenbih edilmesi çok doğaldır. Ancak, burada kızın askerde nisanlısı bulunmaması hususunun ayrıca hatırlatılması, oldukça dikkat çekici bir durumdur. Askerdeki nişanlının, görevini huzur içinde yapmasını sağlamak üzere konmuş bu hükmün, bu türlü belgelerde hangi tarihten itibaren görülmeye başlandığı ve nedenleri araştırılmaya değer bir konudur.

Tesmiye-i mehr: Mehr tayin etmek. "Tesmiye" kelimesinin "tayin etmek", "belirlemek" anlamı¹⁴, Osmanlıca sözlüklerde genellikle yoktur. Belirlenmiş, tayin edilmiş mehr anlamına "mehr-i müsemâmâ" teriminin kullanılmış olması, bu anlama tanıklık etmektedir.

10. Pakalın, *TDT*, C.II.

11. M.E. Düzdağ, *Şeyhülislâm Ebussuûd Efendi Fetvaları*, İstanbul, 1972 (=Düzdağ, *Ebüssuûd Fevaları*), s.41.

12. Düzdağ, *Ebüssuûd Fetvaları*, s.38.

13. Bkz. İslâm Ansiklopedisi (MEB.), "Nikâh".

14. Redhouse, *Lexicon*.

Tarafeynin rızâları: Evlenecek kızın ve erkeğin birbirleriyle evlenmeyi kabul etmeleri. Evlilik akdinin son derece önemli olan bu yönü yukarıdaki belgede yer almış olmakla birlikte, henüz on üç yaşında ve bulûğa ermemiş olan kızın rızası olmadan da babası veya büyük babası tarafından evlendirilmesi mümkündür¹⁵.

Velilerinin izni: Burada sadece kızın velisinin izni söz konusu olduğu, reşit erkek için veli izni gerekmediği halde, yukarıdaki ifade evlenecek olanların durumlarını göz önünde bulundurmadan kullanılmış basma kalıp bir ifadedir.

Mahzar-ı şuhud: Şahitlerin huzuru. Nikâhın temel şartlarından biri, en az iki şahit önünde kıyılmasıdır. Yukarıdaki belgede ise ikişer şahit bulunmaktadır.

Belgede adı görülen ve erkek ile kızı nikâhta temsil edecek olan "vekil"ler, iki tarafın ailece yakınlarıdır. Erkeğin 1286 doğumlu şahidi dayısı, 1315 doğumlu şahidi akrabası ve arkadaşıdır. Kızın 1277 doğumlu şahidi uzak akrabası, 1286 doğumlu şahidi ise komşusudur.

Bu belgede erkeğin lakabı Saka oğlu (Sakkâ oğlu) yerine Sâkî oğlu biçiminde yanlış, adı da Mehmed Emîn yerine Mehmed biçiminde eksik yazılmıştır. Öte yandan metinde dil yanlışlarıyla da karşılaşırız: "Karye-i mezkûr" tamlamasının "karye-i mezkûre", "mahzar-ı şuhûda" söz grubunun "mahzar-ı şuhûdda", "akd u nikâh"ın ise "akd-i nikâh" olarak yazılması gerekirdi.

Belgenin, imamına hitap edilen köyün bağlı bulunduğu kazadaki kadı tarafından düzenlendiği açıktır. Ancak burada belgenin düzenlendiği daireyi, bunu onaylayanın kim olduğunu göremiyoruz. Nikâhı kıyacak imam, böyle bir belgenin nereden geldiğini bilir hatta pulun altındaki mühürleri tanıyabilirdi. Ancak günümüzde bu durumdaki belgelerin hangi daire tarafından düzenlenip kimin tarafından onaylandığını tesbit etmek oldukça güçtür.

15. Bkz. İslâm Ansiklopedisi (MEB.), "Nikâh".

بازره اوتاندا...

عدد
۷۵۲

مجموعه
۱۵۰۰
۱۵۰۰
۳۰۰۰

مجموعه
۵۰۱
مجموعه اول و دوم

برنامه قریسی امان استی بسلامت کمال اولون که
قریه کرده ساکنه همدان اولون کیریسی صوبینت محرمه نامید ایکنه و عاقده فیه مانه نوری و سوره عقابیه مکتوبه بود ایله
نزدیک طایفه اولون قریه مذکور م ساکن ساقیانی محمد به معطفا نام کسنه بنسبت برادر دین لوقینک رضاکوی
دو ایدریند اولون مکتوبه سوره عقد و نفاذ ایله...

دیکر ۹
صالح قره احمد زیند ایکنه
صورت اولون ایکنه قره اولون مکتوبه ۸۶
نصیر - حلیب احمد زیند بجه اولون ۸۵
دیکر ۲۵
ایسنه قره اولون مکتوبه عیال اولون ایکنه بجه اولون
قرانیا - احمد بجه ۶۷
ایکنه اولون زیند ایکنه بجه اولون ۸۲